

REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.7631 (UIF)

VOLUME - 12 | ISSUE - 3 | DECEMBER - 2022

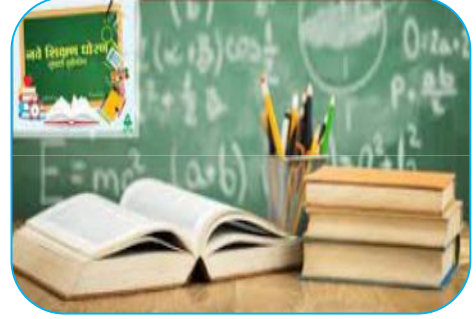
नवीन शैक्षणिक धोरण

कुमारी उर्मिला वसंत लंबे

शिक्षण B.A.D.Ed, सहशिक्षिका श्रीमती निर्मलाताई ठोकळ प्रशाला, सोलापूर.

सारांश

शिक्षण धोरण प्रत्येक व्यक्तीच्या सर्जनशील क्षमतेच्या विकासावर विशेष भर देते. हे तत्वावर आधारित आहे की शिक्षणाने केवळ संज्ञानात्मक क्षमताच विकसित केली पाहिजेत - साक्षरता आणि संख्या या दोन्ही 'पायाभूत क्षमता' आणि 'उच्च-क्रम' संज्ञानात्मक क्षमता, जसे की गंभीर विचार आणि समस्या सोडवणे - परंतु सामाजिक, नैतिक आणि भावनिक देखील. क्षमता आणि स्वभाव. प्राचीन आणि शाश्वत भारतीय ज्ञान आणि विचारांचा समृद्ध वारसा या धोरणासाठी मार्गदर्शक प्रकाश आहे.

ज्ञानाचा शोध (ज्ञान), प्रज्ञा (प्रज्ञा) आणि सत्य (सत्य) हे भारतीय विचार आणि तत्वज्ञानात नेहमीच सर्वोच्च मानवी ध्येय मानले गेले. प्राचीन भारतातील शिक्षणाचे उद्दिष्ट केवळ या जगातील जीवनाची किंवा शालेय शिक्षणाच्या पलीकडे जीवनाची तयारी म्हणून ज्ञान संपादन करणे हे नव्हते, तर आत्मस्वरूपाची पूर्ण अनुभूती आणि मुक्ती हे होते. तक्षशिला, नालंदा, विक्रमशिला, वल्लभी यांसारख्या प्राचीन भारतातील जागतिक दर्जाच्या संस्थांनी बहुविद्याशाखीय अध्यापन आणि संशोधनाचे सर्वोच्च मापदंड स्थापित केले आणि विविध पार्श्वभूमी आणि देशांतील विद्वान आणि विद्यार्थी होस्ट केले. भारतीय शिक्षण व्यवस्थेने चरक, सुश्रुत, आर्यभट्ट, वराहमिहिरा, भास्कराचार्य, ब्रह्मगुप्त, चाणक्य, चक्रपाणी दत्त, माधव, पाणिनी, पतंजली, नागार्जुन, गौतम, पिंगला, शंकरदेव, मैत्रेयी, गार्गी आणि तिरुवल्लुमेरुस यांसारखे महान विद्वान निर्माण केले. ज्यांनी गणित, खगोलशास्त्र, धातूशास्त्र, वैद्यकीय विज्ञान आणि शस्त्रक्रिया, नागरी अभियांत्रिकी, आर्किटेक्चर, जहाज बांधणी आणि नेव्हिगेशन, योग, ललित कला, बुद्धिबळ आणि बरेच काही यासारख्या विविध क्षेत्रात जागतिक ज्ञानात महत्त्वपूर्ण योगदान दिले. भारतीय संस्कृती आणि तत्वज्ञानाचा जगावर मोठा प्रभाव आहे. जागतिक वारशाच्या या समृद्ध वारशांचे पालनपोषण आणि वंशजांसाठी जतन केले पाहिजे असे नाही तर आपल्या शिक्षण व्यवस्थेद्वारे संशोधन, वर्धित आणि नवीन उपयोगात आणले पाहिजे.

प्रस्तावना

संपूर्ण मानवी क्षमता साध्य करण्यासाठी, न्याय्य आणि न्याय्य समाजाचा विकास करण्यासाठी आणि राष्ट्रीय विकासाला चालना देण्यासाठी शिक्षण हे मूलभूत आहे. दर्जेदार शिक्षणासाठी सार्वत्रिक प्रवेश प्रदान करणे

ही भारताच्या निरंतर चढाईची गुरुकिल्ली आहे आणि आर्थिक वाढ, सामाजिक न्याय आणि समानता, वैज्ञानिक प्रगती, राष्ट्रीय एकात्मता आणि सांस्कृतिक संवर्धनाच्या दृष्टीने जागतिक स्तरावर नेतृत्व आहे. सार्वत्रिक उच्च-गुणवत्तेचे शिक्षण हा व्यक्ती, समाज, देश आणि जगाच्या भल्यासाठी आपल्या देशातील समृद्ध प्रतिभा आणि संसाधने विकसित करण्याचा आणि वाढवण्याचा सर्वोत्तम मार्ग आहे. पुढील दशकात भारतात तरुणांची लोकसंख्या जगात सर्वाधिक असेल आणि त्यांना उच्च दर्जाच्या शैक्षणिक संधी उपलब्ध करून देण्याची आपली क्षमता आपल्या देशाचे भविष्य ठरवेल. भारताने 2015 मध्ये स्वीकारलेल्या शाश्वत विकासासाठी 2030 अर्जेडाच्या लक्ष्य 4 (SDG4) मध्ये परावर्तित जागतिक शैक्षणिक विकास अर्जेडा - 2030 पर्यंत "सर्वसमावेशक आणि न्याय्य दर्जाचे शिक्षण सुनिश्चित करणे आणि सर्वासाठी आजीवन शिकण्याच्या संधींना प्रोत्साहन" देण्याचा प्रयत्न करतो. असे उदात्त उद्दिष्टासाठी संपूर्ण शिक्षण प्रणालीची पुनर्रचना करणे आवश्यक आहे जेणेकरून शिक्षणाला समर्थन आणि प्रोत्साहन मिळावे, जेणेकरून शाश्वत विकासासाठी 2030 अर्जेडाची सर्व गंभीर उद्दिष्टे आणि उद्दिष्टे (SDGs) साध्य करता येतील. जगामध्ये ज्ञानाच्या लँडस्केपमध्ये वेगाने बदल होत आहेत. बिग डेटा, मशीन लर्निंग आणि आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स यासारख्या विविध नाट्यमय वैज्ञानिक आणि तांत्रिक प्रगतीमुळे, जगभरातील अनेक अकुशल नोकऱ्या मशीनद्वारे ताब्यात घेतल्या जाऊ शकतात, तर कुशल कामगारांची गरज आहे, विशेषतः गणित, संगणक विज्ञान आणि डेटा सायन्स, विज्ञान, सामाजिक विज्ञान आणि मानविकीमधील बहुविद्याशाखीय क्षमतांच्या संयोगाने, अधिक मागणी वाढेल. हवामानातील बदल, वाढते प्रदूषण आणि नैसर्गिक संसाधनांचा रूहास यामुळे, आपण जगाच्या ऊर्जा, पाणी, अन्न आणि स्वच्छताविषयक गरजा कशा पूर्ण करू शकतो, यामध्ये मोठ्या प्रमाणात बदल होईल, ज्यामुळे पुन्हा नवीन कुशल कामगारांची गरज निर्माण होईल, विशेषतः जीवशास्त्र, रसायनशास्त्र, भौतिकशास्त्र, कृषी, हवामान विज्ञान आणि सामाजिक विज्ञान. महामारी आणि साथीच्या रोगांच्या वाढत्या उदयामुळे संसर्गजन्य रोग व्यवस्थापन आणि लसींच्या विकासामध्ये सहयोगी संशोधनाची आवश्यकता असेल आणि परिणामी सामाजिक समस्यांमुळे बहुविद्याशाखीय शिक्षणाची आवश्यकता वाढेल. भारत एक विकसित देश होण्याच्या दिशेने तसेच जगातील तीन सर्वात मोठ्या अर्थव्यवस्थांपैकी एक बनण्याच्या दिशेने वाटचाल करत असताना मानवता आणि कलेची वाढती मागणी असेल.

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाची दृष्टी

या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणात भारतीय लोकभावनेत रुजलेल्या शिक्षण व्यवस्थेची कल्पना केली आहे जी भारत म्हणजेच भारत, शाश्वतपणे एक समान आणि चैतन्यशील ज्ञान समाजात परिवर्तन घडवून आणण्यासाठी, सर्वांना उच्च दर्जाचे शिक्षण देऊन, आणि त्याद्वारे भारताला जागतिक ज्ञान महासत्ता बनवते. आमच्या संस्थांचा अभ्यासक्रम आणि अध्यापनशास्त्र विद्यार्थ्यांमध्ये मूलभूत कर्तव्ये आणि घटनात्मक मूल्यांबद्दल आदराची भावना, देशाशी नाते आणि बदलत्या जगात आपल्या भूमिका आणि जबाबदाऱ्यांबद्दल जाणीवपूर्वक जागरूकता निर्माण करणे आवश्यक आहे, अशी या धोरणाची कल्पना आहे. या धोरणाचा उद्देश म्हणजे शिकणाऱ्यांमध्ये भारतीय असल्याचा खोल रुजलेला अभिमान, केवळ विचारच नव्हे, तर आत्मा, बुद्धी आणि कृतीतही, तसेच ज्ञान, कौशल्ये, मूल्ये आणि स्वभाव विकसित करणे हा आहे. मानवी हक्क, शाश्वत विकास आणि जगणे आणि जागतिक कल्याणासाठी जबाबदार वचनबद्धता, ज्यामुळे खरोखर जागतिक नागरिक प्रतिबिंबित होते

नवीन प्रणालीमध्ये 12 वर्षांचे शालेय शिक्षण आणि 3 वर्षांचे प्री-स्कूलिंग/अंगणवाडी प्रस्तावित आहे. 3 ते 6 वर्षे वय हे बालकाच्या मानसिक विकासासाठी महत्वाचे वय म्हणून ओळखले जाते. नवीन NEP प्रवेश, समानता, गुणवत्ता आणि जबाबदारी या चार स्तंभांवर आधारित आहे. या नवीन धोरणात, जुन्या 10+2 संरचनेच्या जागी 5+3+3+4 अशी 12 वर्षे शाळा आणि 3 वर्षांची अंगणवाडी/प्री-स्कूल अशी रचना असेल. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण सुरु करण्याचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. भारताच्या शैक्षणिक धोरणाची पुनर्रचना करा. या नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणांतर्गत कोणावरही कोणतीही विशिष्ट भाषा घेण्याची सक्ती नाही. आता विद्यार्थी त्यांच्या आवडीनुसार भाषा निवडू शकतात. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाच्या प्रमुख शिफारशी राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये शिक्षण व्यवस्थेतील प्रमुख भागांवर बारीक लक्ष आहे आणि अभ्यासक्रम फ्रेमवर्क, व्यावसायिक अभ्यासक्रम, शिक्षणाचा अधिकार कायदा यांमध्ये सुधारणा करण्याची शिफारस केली आहे. , 2009 (RTE कायदा), आणि बरेच काही. NEP, 2020 च्या प्रमुख शिफारशी म्हणजे नॅशनल रिसर्च फाउंडेशन भारतीय संशोधक अतिशय समर्पित आहेत. तरीही भक्कम पाया नसल्यामुळे आणि पायाभूत सुविधांची कमतरता यामुळे संशोधनात अडचणी येत आहेत. भारतीय संशोधनाचा दर्जा सुधारण्यासाठी राष्ट्रीय संशोधन प्रतिष्ठान स्थापन करण्याची शिफारस केली आहे. नॅशनल रिसर्च फाउंडेशन ही गुणवत्तापूर्ण संशोधनासाठी निधी, देखरेख आणि क्षमता निर्माण तपासण्यासाठी एक स्वतंत्र संस्था आहे.

शिक्षक शिक्षणाची उत्क्रांती

- शालेय शिक्षण आणि अध्यापनाची सध्याची शैली भारतातील ब्रिटिश राजवटीत उदयास आली. या प्रणालीने वर्तनवादी प्रतिमानावर लक्ष केंद्रित केले जेथे शिक्षणाचा संबंध विद्यार्थ्यांना शिस्तबद्ध, इंग्रजी बोलणारे कारकून, ब्रिटीश प्रशासनाची कार्ये विनम्रपणे पार पाडण्यासाठी तयार करण्याशी संबंधित होता.
- याने शिक्षकांना देखील मेकॅनिक म्हणून तयार केले जे प्रामुख्याने वर्गातील शिकवण्याशी संबंधित होते.
- राष्ट्रीय अभ्यासक्रम फ्रेमवर्क (NCF)-2005, शिक्षक शिक्षणासाठी राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा (NCFTE) 2009, आणि शिक्षणाचा अधिकार कायदा (RTE) यशस्वीरित्या सादर केल्यामुळे, भारतातील शिक्षक शिक्षणाच्या प्रणालीमध्ये हळूहळू बदल झाला आहे. , 2009.
- 2012 मध्ये न्यायमूर्ती वर्मा आयोगाने सेवापूर्व आणि सेवा-कार्यरत शिक्षक शिक्षणाची गुणवत्ता सुधारण्याच्या गरजेवर भर दिला.
- 2014 मध्ये, पूर्वीच्या मानव आणि संसाधन विकास मंत्रालयाने (MHRD) त्याच्या बी एडची पुनर्रचना केली. कार्यक्रमाचा कालावधी दोन वर्षांपर्यंत दुप्पट करून. • नॅशनल कौन्सिल फॉर टीचर एज्युकेशन (NCTE) द्वारे डिझाइन केलेल्या नवीन शिक्षक शिक्षण अभ्यासक्रमाने अभ्यासक्रमात अनेक बदल केले आहेत.

आव्हाने

- प्रशिक्षण आणि भरतीची सध्याची व्यवस्था सुसज्ज आणि कमी प्रशिक्षित शिक्षकांवर मंथन करत आहे.
- योग्य नियामक निरीक्षणाशिवाय बी.एड अभ्यासक्रम प्रदान करणाऱ्या महाविद्यालयांचे मशरूमिंग.
- शिक्षक शिक्षण संस्था उर्वरित उच्च शिक्षण संस्थांपासून अलिप्तपणे काम करत आहेत.

केवळ प्रवृत्त आणि गुणवान व्यक्तींनीच अध्यापन हा व्यवसाय म्हणून निवडला पाहिजे याची खात्री करण्यासाठी कोणतीही व्यवस्था नाही.

राष्ट्रीय नवीन शैक्षणिक धोरण 2022

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP) प्रथम 1986 मध्ये तयार करण्यात आले आणि त्यानंतर 1992 आणि 1998 मध्ये सुधारित करण्यात आले. नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 हे देशातील शिक्षण प्रणाली सुधारण्याच्या दिशेने एक स्वागतार्ह पाऊल आहे. हे एक धाडसी आणि महत्वाकांक्षी धोरण आहे जे पुढील दशकात शिक्षण व्यवस्थेत आमूलाग्र परिवर्तन घडवून आणण्याचा प्रयत्न करते. जागतिक महासत्ता बनण्यासाठी भारत आपल्या शिक्षण पद्धतीत नाट्यमय बदल घडवून आणणार आहे. 34 वर्षांची शैक्षणिक धोरणे संपुष्टात आणण्यासाठी अलीकडील बदल करण्यात आले. नवीन प्रणाली, जी अद्याप अंमलात आणली जात आहे, त्यात ऑनलाइन शिक्षणावर भर, शाळेचे अधिक तास आणि रॉट लर्निंगपासून दूर जाणे समाविष्ट आहे. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP) प्रथम 1986 मध्ये तयार करण्यात आले आणि त्यानंतर 1992 आणि 1998 मध्ये सुधारित करण्यात आले.

नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण

हे देशातील शिक्षण व्यवस्थेत सुधारणा करण्याच्या दिशेने एक स्वागतार्ह पाऊल आहे. हे एक धाडसी आणि महत्वाकांक्षी धोरण आहे जे पुढील दशकात शिक्षण व्यवस्थेत आमूलाग्र परिवर्तन घडवून आणण्याचा प्रयत्न करते. जागतिक महासत्ता बनण्यासाठी भारत आपल्या शिक्षण पद्धतीत नाट्यमय बदल घडवून आणणार आहे. 34 वर्षांची शैक्षणिक धोरणे संपुष्टात आणण्यासाठी अलीकडील बदल करण्यात आले. नवीन प्रणाली, जी अद्याप अंमलात आणली जात आहे, त्यात ऑनलाइन शिक्षणावर भर, शाळेचे अधिक तास आणि रॉट लर्निंगपासून दूर जाणे समाविष्ट आहे.

या धोरणाचा उद्देश भारतातील शिक्षण व्यवस्थेत बदल करणे आणि ती आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या बरोबरीने करणे हे आहे. सामाजिक-आर्थिक पार्श्वभूमीची पर्वा न करता सर्वांना दर्जेदार शिक्षण देण्यावरही भर दिला आहे. भारताच्या शिक्षण व्यवस्थेसाठी हे एक महत्वाचे पाऊल आहे. हे देश आणि तेथील लोकांमध्ये मोठ्या प्रमाणात सुधारणा आणि बदल घडवून आणेल.

राष्ट्रीय नवीन शैक्षणिक धोरण 2022

नवीन शैक्षणिक धोरण हे एक सर्वसमावेशक आणि सर्वसमावेशक धोरण आहे जे भारतीय शिक्षण व्यवस्थेत संपूर्णपणे सुधारणा करण्याचा प्रयत्न करते. NEP ने प्रस्तावित केलेल्या सर्वात महत्वाच्या बदलांपैकी एक म्हणजे 10+2 शिक्षण रचनेतून नवीन 5+3+3+4 शिक्षण पद्धतीत बदल करणे. नवीन प्रणालीनुसार, विद्यार्थी पाच वर्षे प्राथमिक शाळेत, तीन वर्षे माध्यमिक शाळेत, तीन वर्षे हायस्कूलमध्ये आणि चार वर्षे महाविद्यालयात घालवतील. हे अधिक गोलाकार आणि सर्वांगीण शिक्षणासाठी अनुमती देईल, कारण विद्यार्थ्यांना विषय आणि विषयांची विस्तृत श्रेणी कळेल.

याशिवाय, नवीन शैक्षणिक धोरण 2022 मध्ये एकापेक्षा जास्त बाहेर पडण्याचे पर्याय सादर करण्याचाही प्रस्ताव आहे जेणेकरून विद्यार्थी त्यांना हवे असल्यास प्राथमिक शाळा, माध्यमिक शाळा किंवा उच्च माध्यमिक शाळा पूर्ण केल्यानंतर शिक्षण प्रणाली सोडणे निवडू शकतील. NEP 2022 हे एक महत्वाकांक्षी आणि दूरगामी धोरण आहे जे भारतीय शिक्षण व्यवस्थेला जगातील सर्वोत्कृष्ट शिक्षणाच्या बरोबरीने बदलण्याचा प्रयत्न करते. हे

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण विद्यार्थ्यांच्या वैयक्तिक गरजांवर लक्ष केंद्रित करते. विद्यार्थ्यांच्या आणि अर्थव्यवस्थेच्या गरजा पूर्ण करू शकणारी अधिक लवचिक आणि अनुकूली शिक्षण प्रणाली तयार करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे. व्यावसायिक शिक्षण हा नवीन शैक्षणिक धोरणाचा भाग आहे. त्यात शालेय शिक्षणाच्या ५व्या वर्षापर्यंत मातृभाषा आणि प्रादेशिक भाषा शिकवण्याचा समावेश आहे. सहाव्या वर्गापासून व्यावसायिक कौशल्यांचे प्रशिक्षण समाविष्ट केले जाईल. सर्वसमावेशक 360-अंश दृष्टीकोन शिक्षकांना विद्यार्थ्यांचे निरीक्षण करण्यास आणि विविध मार्गांनी प्रगती मोजण्यास अनुमती देते, जसे की स्वयं-अहवाल किंवा बहुविध क्षमता आणि कौशल्यांवर विद्यार्थ्यांच्या कामगिरीचे मापन करणे. हे त्यांना त्यांच्या वर्गात सर्वात प्रभावी पद्धती वापरण्यास देखील अनुमती देते. सर्वसमावेशक 360-डिग्री प्रोग्रेस कार्डसह, मुल्यांकनात सुधारणा आणि शिक्षणाचे परिणाम साध्य करण्यासाठी विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचा मागोवा घेणे इ. देखील समाविष्ट आहे.

नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP) शैक्षणिक व्यवस्थेची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी उद्दिष्टे ठेवते. शैक्षणिक क्षेत्रात “जागतिक ज्ञान महासत्ता” निर्माण करणे हे धोरणाचे उद्दिष्ट आहे. शाळा आणि महाविद्यालयांना त्यांचा अभ्यासक्रम लवचिक आणि सर्वांगीण बनवणे हे धोरण देखील बंधनकारक करते. 3 ते 18 वयोगटातील सर्व मुलांसाठी शिक्षण मोफत आणि सक्तीचे करणे, नवीन राष्ट्रीय शिक्षण आयोग स्थापन करणे आणि शिक्षक प्रशिक्षण संस्थांची संख्या वाढवणे या धोरणातील काही प्रमुख बाबींचा समावेश आहे.

नवीन शैक्षणिक धोरण (NEP) ठळक मुद्दे

नवीन शैक्षणिक धोरणाचे उद्दिष्ट भारतातील सर्व मुलांना दर्जेदार आणि न्याय्य शिक्षण देण्याचे आहे. धोरणातील काही प्रमुख ठळक मुद्दे खालीलप्रमाणे आहेत:

- धोरण 3-18 वयोगटातील सर्व मुलांना दर्जेदार आणि परवडणारे शिक्षण देण्यावर भर देते.
- हे रॉट लर्निंगरेवजी सर्वांगीण आणि बहुविद्याशाखीय शिक्षणावर भर देते.
- विद्यार्थ्यांना पुस्तकातील गोष्टी किती चांगल्या प्रकारे आठवतात यापेक्षा वास्तविक समस्या सोडवण्यासाठी संकल्पना लागू करण्याच्या त्यांच्या क्षमतेवर आता चाचणी घेतली जाईल.
- त्यात प्रादेशिक भाषा, हिंदी आणि इंग्रजीवर लक्ष केंद्रित करून शाळांमध्ये त्रि-भाषा सूत्राचे पालन केले जाईल यावर जोर देण्यात आला आहे.
- विद्यार्थ्यांना प्रादेशिक भाषा शिकणे सोपे व्हावे म्हणून पहिल्या पाच इयत्तेतील सूचना इंग्रजीरेवजी त्या भाषांमध्ये शिकवल्या जातील.
- भारतातील शालेय अभ्यासक्रम अधिक मूलभूत संकल्पना आणि व्यावसायिक शिक्षण समाविष्ट करण्यासाठी अद्ययावत करण्यात आला आहे.
- धोरण अधिक सुलभ आणि प्रभावी बनवण्यासाठी शिक्षणामध्ये तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यावर भर देते.
- यामध्ये ग्रामीण आणि शहरी भागात कोणताही भेद नसलेल्या आणि सर्व मुलांना दर्जेदार शिक्षण उपलब्ध असेल अशा प्रणालीची कल्पना केली आहे.
- धोरण अध्यापनाची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी अनेक उपाय सुचवते, जसे की अनिवार्य शिक्षक पात्रता चाचण्या, शिक्षक व्यावसायिक विकास कार्यक्रम आणि प्राथमिक, माध्यमिक आणि तृतीय स्तरावरील शिक्षक शिक्षण कार्यक्रम.

- धोरण विद्यार्थ्यांना व्यावसायिक आणि तांत्रिक शिक्षण देण्यावर लक्ष केंद्रित करते जेणेकरून ते कर्मचारी वर्गात प्रवेश करण्यासाठी अधिक सुसज्ज असतील.
- धोरण उच्च शिक्षण संस्थांच्या नियमनावर देखरेख ठेवण्यासाठी राष्ट्रीय उच्च शिक्षण नियामक परिषद स्थापन करण्याचा प्रस्ताव देते.
- धोरण उच्च शिक्षण संस्थांना अधिक स्वायत्तता प्रदान करण्याचा आणि शैक्षणिक गतिशीलतेला प्रोत्साहन देण्याचा प्रयत्न करते. परिणामी, सार्वजनिक आणि खाजगी विद्यापीठे दोन्ही समान नियमांद्वारे शासित होतील.
- हे धोरण एक नवीन 5+3+3+4 शैक्षणिक संरचना सादर करते, जी सध्याच्या 10+2 प्रणालीपासून दूर जाते.
- 2035 पर्यंत उच्च शिक्षणातील एकूण नोंदणी प्रमाण 50% पर्यंत वाढवण्याचे उद्दिष्ट आहे.
- सरकारने जाहीर केले आहे की वैद्यकीय आणि विधी महाविद्यालये वगळता सर्व उच्च शिक्षण संस्था (HEIs) एकाच नियामकाद्वारे नियंत्रित केल्या जातील. HEI ला आता एका नवीन संस्थेला उत्तर द्यावे लागेल, विद्यार्थ्यांसाठी कार्यालय.
- यापुढे पदव्युत्तर पदवी (एमफिल) अभ्यासक्रमाची आवश्यकता राहणार नाही.

नवीन शैक्षणिक धोरणात मोठी सुधारणा

- शालेय मंडळाच्या परीक्षा 10वी आणि 12वी वर्गात सुरु राहतील आणि अधिक समग्र आणि विकासात्मक होण्यासाठी त्यांची पुनर्रचना केली जाईल.
- पारख हे एक नवीन राष्ट्रीय मूल्यांकन व्यासपीठ आहे. हे विद्यार्थ्यांच्या शिकण्याचे मूल्यांकन करेल आणि त्यांची ताकद, कमकुवतता, अंतर आणि क्षमता यांचे विश्लेषण करण्यात त्यांना मदत करेल.
- नवीन प्रणाली स्थानिक भाषा/प्रादेशिक भाषा आणि मातृभाषा शिक्षणाचे माध्यम म्हणून बळकट करण्यावर भर देईल. ते इयत्ता 1 ते 5 साठी उपलब्ध असेल.
- हे धोरण स्थानिक भाषा/प्रादेशिक भाषेवर लक्ष केंद्रित करण्याच्या सरकारच्या उद्देशाशी सुसंगत असेल.
- संस्कृत सर्व विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शिक्षणासाठी पर्याय म्हणून, तीन भाषांच्या सूत्रांसह, शाळा आणि महाविद्यालयीन स्तरावर उपलब्ध असेल.
- व्यावसायिक शिक्षण शाळेत सुरु होईल, इयत्ता 6 पासून सुरु होईल, ज्याला माध्यमिक शाळा म्हणूनही ओळखले जाते. इंटर्नशिप देखील त्या व्यावसायिक शिक्षण अभ्यासक्रमाचा एक भाग असेल.
- पर्याय म्हणून भारतातील साहित्य आणि इतर अभिजात भाषांसाठी योजना आहेत.
- जे विद्यार्थी त्या पदव्यांचा पाठपुरावा करतात त्यांना त्यांना कोणती भाषा शिकायची आहे आणि त्यांना त्या भाषेत काय शिकायचे आहे हे निवडण्याचे स्वातंत्र्य असेल. विज्ञान, तंत्रज्ञान, अभियांत्रिकी आणि गणित यासारख्या इतर विषयांमध्ये पदवी मिळवणाऱ्यांसाठीही हेच आहे.
- उच्च शिक्षणाला विषयांमध्ये लवचिकता मिळेल. सर्व विद्यार्थ्यांसाठी अनेक प्रवेश बिंदू आणि निर्गमन बिंदू असतील.
- यूजी प्रोग्राम केलेले अभ्यासक्रम तीन ते चार वर्षांच्या कालावधीत असू शकतात. प्रमाणपत्र मिळविण्यासाठी किमान कालावधी एक वर्षाचा आहे. तथापि, विद्यार्थी इच्छित असल्यास भिन्न मार्ग निवडू शकतात, जसे की दोन वर्षांचा प्रगत डिप्लोमा किंवा बी.टेक पदवी मिळवणे.

- नवीन प्रणाली विद्यार्थी-केंद्रित असेल, जिथे सर्व विषयांचे शिक्षण त्याच्या मूलभूत आवश्यकतेनुसार कमी केले जाईल.
- शिक्षणासाठी, ते शिकणे अधिक अर्थपूर्ण आणि कमी रोट करण्याचे मार्ग शोधत आहेत. ते गंभीर विचार, शोध, चौकशी, चर्चा आणि शिकवण्यावर लक्ष केंद्रित करतात. शिवाय, ते अपवादात्मक परिस्थिती असलेल्या विद्यार्थ्यांच्या गरजा देखील विचारात घेतील.
- शैक्षणिक बँक ऑफ क्रेडिट (ABC) विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक कामगिरीसाठी दिलेली डिजिटल ओळख म्हणून तयार केली जाईल. ABC विद्यापीठांना संस्थेच्या क्रेडिट्सची पडताळणी करण्याची परवानगी देऊ शकते किंवा शाळा विद्यार्थ्यांना बक्षीस देण्यासाठी किंवा ओळखण्यासाठी त्याचा वापर करू शकतात. हे प्रत्येक विद्यार्थ्यांने कालांतराने कमावलेल्या क्रेडिट्सचा मागोवा ठेवण्यास मदत करू शकते.
- NEP नुसार, शिक्षण हे सर्वांगीण, आनंददायी, तणावमुक्त आणि आयुष्यभर चालणारी प्रक्रिया असावी.
- NEP विश्लेषण आणि समग्र शिक्षण पद्धतींवर आधारित गंभीर विचार, शोध, चौकशी, चर्चा आणि शिकवण्यावर लक्ष केंद्रित करते.
- उच्च शिक्षणाचे नियामक हलके पण घट्ट असतील.
- विद्यार्थ्यांना उच्च दर्जाचे शिक्षण मिळावे याची खात्री करण्यासाठी ऑनलाइन शिक्षणावर लक्ष केंद्रित करा. नवीन प्रणालीमध्ये, ऑनलाइन अभ्यासक्रमांचा समावेश करण्यासाठी ई-लर्निंगचा विस्तार केला जाईल, जे विद्यार्थ्यांना स्थान आणि वेळेच्या दृष्टीने लवचिकता प्रदान करेल.
- 2040 च्या अखेरीस, त्यांचे उद्दिष्ट आहे की सर्व विद्यापीठे बहु-विद्याशाखीय संस्था बनतील, त्यापैकी प्रत्येकामध्ये 3000 किंवा अधिक विद्यार्थी असतील.
- कॉलेज संलग्नता येत्या काही वर्षांत (पुढील 15 वर्षे) टप्प्याटप्प्याने बंद केली जाईल.
- 2030 पर्यंत प्रत्येक जिल्ह्यात किमान एक मोठ्या आकाराची बहु-विषय HEI (उच्च शिक्षण संस्था) तयार केलेली असावी.
- हा एक मार्ग आहे ज्याद्वारे आपण आपल्या शाळांना त्यांच्या समुदायांशी अधिक जोडले जाऊ शकतो आणि त्यांना वाढीच्या संधी प्रदान करू शकतो. 100% तरुण आणि प्रौढ साक्षरता निर्माण करण्यात मदत करणे हे उद्दिष्ट आहे.

नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणांतर्गत उच्च शिक्षणात केलेले बदल

1. GER मध्ये 50% वाढ

NEP (नवीन शैक्षणिक धोरण) चे GER (ग्रॉस एनरोलमेंट रेशो) 26.3% वरून 50% पर्यंत वाढवण्याचे उद्दिष्ट आहे. या धोरणानुसार उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या वाढवणे आणि विद्यापीठांच्या जागांची संख्या वाढवणे आवश्यक आहे.

2. अंतःविषय सामान्य शिक्षण

धोरण लवचिक अभ्यास योजनांसह सर्वसमावेशक, आंतरविद्याशाखीय आणि व्यापक-आधारित महाविद्यालयीन शिक्षण, विषय निवडण्यासाठी अधिक पर्याय आणि मान्यताप्राप्त पदवीसह अभ्यासक्रम सोडण्यासाठी अधिक लवचिकता देते. आता अंडरग्रॅज्युएट्सना योग्य पदवीसह त्यांना हवी असलेली वर्षे निवडणे शक्य होणार आहे.

परवान्याचा प्रकार वापरकर्ता किती काळ परवाना वापरत आहे यावर आधारित असतो. परवान्याच्या लांबीनुसार प्रति वर्ष किंमत ठरवली जाते. 3 वर्षांचा परवाना विनामूल्य असेल आणि 4 वर्षांचा परवाना खर्च येईल.

3. नियम किंवा प्रणाली

भारतीय उच्च शिक्षण आयोगामध्ये एक बोर्ड, एक अंतरिम समिती, एक शैक्षणिक परिषद आणि एक तांत्रिक समिती असेल. भारताचे पंतप्रधान अंतरिम समितीचे अध्यक्ष असतील. एकूण 14 सदस्य असतील, त्यापैकी सात सामान्य जनतेतून निवडून येतील. मंडळ सर्व सरकारी विद्यापीठांचा कारभार पाहणार आहे. अंतरिम समिती मंडळाच्या दैनंदिन कामकाजाची जबाबदारी सांभाळेल.

4. तर्कसंगत संस्थात्मक वास्तुकला

NEP 2020 शिक्षण व्यवस्थेसाठी तर्कसंगत संस्थात्मक संरचना प्रस्तावित करते, सर्व संस्था राष्ट्रीय शैक्षणिक उद्दिष्टांशी संरेखित असल्याची खात्री करून. या आर्किटेक्चर अंतर्गत, राष्ट्रीय उच्च शिक्षण नियामक प्राधिकरण (NHERA) वैद्यकीय आणि विधी महाविद्यालये वगळता सर्व उच्च शिक्षण संस्थांचे नियमन करणारी सर्वोच्च संस्था असेल. NHERA विद्यमान विद्यापीठ अनुदान आयोग (UGC), अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषद (AICTE), आणि राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषद (NCTE) यांची जागा घेईल. नॅशनल हायर एज्युकेशन रेग्युलेटरी अथॉरिटी (NHERA) ही मान्यता, गुणवत्तेची हमी आणि संशोधन आणि नवोपक्रमाला चालना देण्यासाठी जबाबदार असेल. सर्व उच्च शिक्षण संस्था (HEI) मान्यताप्राप्त आहेत याची खात्री करण्यासाठी NHERA राष्ट्रीय मान्यता मंडळ (NAB) सोबत काम करेल. NHERA सर्व HEI द्वारे अनुसरण्यासाठी गुणवत्ता आश्वासन मानके आणि प्रक्रिया देखील विकसित करेल. याशिवाय, NHERA धोरणे आणि कार्यक्रम विकसित करून उच्च शिक्षणामध्ये संशोधन आणि नवकल्पना यांना प्रोत्साहन देईल.

निष्कर्ष:

नवीन शैक्षणिक धोरण हे महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना कार्यशक्तीमध्ये यशस्वी होण्यासाठी आवश्यक कौशल्ये आणि ज्ञान प्रदान करण्यासाठी डिझाइन केलेले आहे. हे धोरण करिअर-केंद्रित शिक्षणावर लक्ष केंद्रित करते, विद्यार्थ्यांना इंटर्नशिप आणि इतर कार्य-आधारित शिक्षण संधीद्वारे वास्तविक-जगाचा अनुभव मिळविण्याची संधी प्रदान करते.

या धोरणामध्ये महाविद्यालयांमधील अध्यापनाची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी आणि शैक्षणिकदृष्ट्या संघर्ष करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अधिक समर्थन देण्याची वचनबद्धता देखील समाविष्ट आहे. एकूणच, नवीन शैक्षणिक धोरण हे सुनिश्चित करण्यासाठी डिझाइन केले आहे की महाविद्यालयीन विद्यार्थी आधुनिक कर्मचाऱ्यांच्या आव्हानांसाठी अधिक चांगले तयार आहेत.

भारतातील शिक्षणाची सध्याची पातळी 10+2 शिक्षण प्रणाली आहे. भारतात, 10+2 शिक्षण प्रणाली सध्या अनेक स्तरांमध्ये विभागली गेली आहे:

पहिला स्तर हा पूर्व-प्राथमिक स्तर आहे, 3-6 वर्षे वयोगटातील मुलांसाठी आणि बालवाडी आणि प्रीस्कूल ग्रेड. दुसरा स्तर हा प्राथमिक स्तर आहे 6-10 वर्षे वयोगटातील मुलांसाठी आणि 1-5 ग्रेड. तिसरा स्तर हा माध्यमिक स्तर आहे, 11-15 वर्षे वयोगटातील मुलांसाठी आणि 6-8 ग्रेड.

चौथा स्तर हा उच्च माध्यमिक स्तर आहे, 16-18 वर्षे वयोगटातील मुलांसाठी आणि 91-2 ग्रेड. पाचवा स्तर हा १९-२२ वयोगटातील विद्यार्थ्यांसाठी पदवीपूर्व स्तर आहे. 23-26 वर्षे वयोगटातील विद्यार्थ्यांसाठी सहावा स्तर हा पदव्युत्तर स्तर आहे.

NEP 2022 प्रत्येक विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशील क्षमतेच्या विकासावर विशेष भर देते. हे प्रामुख्याने या तत्वावर आधारित आहे की शिक्षणाने केवळ संज्ञानात्मक क्षमता विकसित केली पाहिजे - साक्षरता आणि संख्याशास्त्र या दोन्ही 'पायाभूत क्षमता' आणि 'उच्च श्रेणीतील' संज्ञानात्मक क्षमता, जसे की गंभीर विचार आणि समस्या सोडवणे - परंतु सामाजिक, नैतिक, आणि भावनिक क्षमता आणि स्वभाव.

ज्या विद्यार्थ्यांची मातृभाषा शिक्षणाच्या माध्यमापेक्षा वेगळी असू शकते अशा विद्यार्थ्यांसह, द्विभाषिक अध्यापन-शिक्षण सामग्रीसह द्विभाषिक दृष्टिकोन वापरण्यासाठी शिक्षकांना प्रोत्साहित केले जाईल. सर्व विद्यार्थ्यांना चांगल्या प्रकारे शिकण्यासाठी सर्व भाषा उच्च गुणवत्तेसह शिकवल्या जातील. हे धोरण शिक्षकांना सक्षम करेल आणि त्यांना त्यांचे काम शक्य तितक्या प्रभावीपणे करण्यास मदत करेल

संदर्भ:-

- नंदिनी, ऍड. "नवीन शैक्षणिक धोरण 2020 ठळक मुद्दे: शाळा आणि उच्च शिक्षण मोठे बदल पाहण्यासाठी".
- जेबराज, प्रिसिला "द हिंदू स्पष्टीकरण | राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 मध्ये काय प्रस्तावित केले आहे
- विष्णोई, अनुभूती HRD सह इंग्रजीतून प्रादेशिक भाषांमध्ये शिक्षणाच्या माध्यमात कोणतेही स्विच नाही".
- गोहेन, मनश प्रतिमा "NEP भाषा धोरण व्यापक मार्गदर्शक तत्त्वे: सरकार". टाइम्स ऑफ इंडिया.
- चोप्रा, रितिका "स्पष्टीकरण: नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 वाचणे".
- विल्सन, हॅरोल्ड ई. सिंगापूरमधील सामाजिक अभियांत्रिकी: शैक्षणिक धोरणे आणि सामाजिक बदल, 1819-1972. दक्षिणपूर्व आशियाई अभ्यास संस्था.
- रुमेल, एलिझाबेथ ऍनी; सलाजन, फ्लोरिन डी.; टोडोरन, कोरिना "प्रौढांच्या शिक्षणाबाबत यू.एस. शैक्षणिक धोरणाचे सर्वेक्षण". शैक्षणिक धोरण.